

ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Тушева Вікторія Володимирівна,

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
Україна*

В умовах глобалізації вищої освіти, коли знання стають її важливим ресурсом і акцентується увага не тільки на об'єкті гностично-когнітивного процесу, а його суб'єктивних маркерах, науковий потенціал особистості розглядається як найвища планка і кваліфікаційна характеристика майбутніх учителів, а дослідницьке навчання визначається найважливішим стратегічним напрямом забезпечення якості їх професійної освіти. Ці педагогічні виклики підтверджуються головними вимогами Болонського процесу щодо необхідності створення Європейського простору вищої освіти, яке відбувається одночасно та паралельно зі створенням простору наукових досліджень, і мають відображення у державних нормативних документах, де як концептуальна закладена ідея інтеграції науки і освіти, «онаучнення» сучасного педагогічного простору.

Значний внесок у розробку теорії і методики формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя мають дисертаційні роботи Г.Т. Кловак, М.О. Князян, Є.В. Кулика, В.О. Степашка, Л.О. Сущенко та ін., фундаментального значення у вивченні означеної проблеми набувають праці С.У. Гончаренка, В.І. Загвязинського, І.А. Зимньої, В.В. Краєвського, Г.П. Щедровицького та ін. Водночас результати наукової рефлексії свідчать, що педагогічний потенціал науково-дослідницької культури застосовується недостатньо, а саме її культуро-світоглядна, креативна, гностична функції, які забезпечують формування інтелектуального ресурсу особистості майбутнього вчителя, його здатності до перманентного оновлення наукового знання у педагогічній і соціокультурній проєкції, вибудовування багатовекторних дослідницьких стратегій.

В умовах трансформації освітньої галузі проблема формування науково-дослідницької культури майбутніх вчителів (НДК МВ) як особистісного феномену, що забезпечує цілісне і ґрунтовне дослідження освітніх явищ, завдяки оволодінню системним, аналітичним, діалектичним, міждисциплінарним мисленням і

науковим світоглядом, різними модусами мисленнєвої діяльності, «метазнаннями» і «метавміннями», які уможлиблюють швидке адаптування в інформаційних потоках, вміннями реагувати на вимоги педагогічної науки, набуває пріоритетного значення, а означена педагогічна система потребує наукового обґрунтування.

Концептуально-теоретичне обґрунтування досліджуваної системи виявляється можливим за умов диференційованої методологічної освітньої стратегії (поліпарадигмального підходу). Допустимість існування низки методологічних систем, у межах яких вибудовуються цілісні моделі формування особистості дослідника й освітнього процесу, що виражені у формі педагогічних теорій, технологій, освітньо-педагогічних систем, дає можливість прогнозувати і реалізовувати дії з позицій інтегрованого поєднання різних науково-методологічних підходів, гармонізації їх цільових установок. Вважаємо доцільним застосування компетентнісного, інноваційного і контекстного підходів, які забезпечують оптимізацію та ефективність освітніх і когнітивних процесів, їх взаємодію і системну єдність, можуть стати ефективною методологією побудови практико орієнтованого навчання у складноорганізованій системі професійної підготовки з урахуванням інтеграційних шляхів розвитку освіти, науки і культури. Так, *компетентнісний підхід* дозволяє акцентувати увагу на діяльнісному змісті освіти, виділити компетентності і на цій основі проектувати новий зміст підготовки майбутніх вчителів як дослідників; *інноваційний підхід* створює умови для формування творчого ресурсу майбутнього фахівця, його сприйнятливості до нових ідей у педагогічній теорії і практиці, забезпечує впровадження інноваційних технологій; *контекстний підхід* задає побудову і розгортання навчальних дисциплін на контекстній основі, забезпечує гнучкий перехід від навчально-пізнавальної до професійно-педагогічної діяльності, її науково-дослідницької складової.

Вкрай актуальною виявляється глибока і всебічна взаємодія фундаментальної науки, культури і освіти, що забезпечує *створення культурно-науково-освітнього середовища* із посиленням дослідницького та інноваційного компонентів на рівні суб'єктів педагогічного і пізнавального процесів. Функціонування такого освітнього простору стає можливим за умов реалізації принципів культуровідповідності (цінності і норми освіти адекватні сучасній культурі), продуктивності (перетворюючий діяльнісний характер

освіти), полікультурності (різноманітність і множинність цінностей, форм діяльності), цілісності (особистості, педагогічного процесу, педагогічних технологій, змісту освіти). У межах культурно-науково-освітнього середовища відбувається оптимізація взаємодії одночасно існуючих напрямів (принципів) освіти – конвергенція, що зберігає і підтримує цілісність системи, і дивергенція, що призводить до її перетворення.

Своєрідністю професійної підготовки стає синергетична єдність фундаментального, культурологічного, загальнонаукового, методологічного та світоглядного її напрямів, що забезпечують гармонійне формування індивідуально-особистісного потенціалу дослідника. *Фундаментальність підготовки* вчителя визначається синтезом наукового знання й освітнього процесу, наявністю системоутворюючих стрижнів, характеризується цілісністю, взаємопов'язаністю, взаємодією всіх її компонентів, ґрунтується на принципах науковості, систематичності та послідовності. *Культурологічна підготовка* сконцентрована на розкритті головних векторів розгортання культури – науки і освіти як її феноменів, формуванні уявлення про людину як творіння і творця культури, стимулюванні креативно-аналітичного стилю мислення, визначенні особистісного сенсу дослідницьких, педагогічних та соціокультурних цінностей. *Загальнонаукова підготовка* спрямована на актуалізацію як об'єктивного статусу ідеалу науковості, так і його суб'єктивних характеристик як внутрішнього смислового регулятиву діяльності; реалізацію різних напрямів дослідницьких стратегій (науково-педагогічних, творчо-пошукових, дослідно-експериментальних, науково-методичних), створення умов для оволодіння культурою науково-дослідницької діяльності, компетентностями вчителя-експериментатора. *Методологічна підготовка* націлена на формування методологічної свідомості, яка об'єднує такі характеристики науково-педагогічного знання як концептуальність і нормативність; опанування методологічних орієнтирів, які дозволяють визначити загальну стратегію і тактику дослідження, загальнонаукових принципів педагогічного дослідження, вмінь усвідомлювати методологічну функцію знання. *Світоглядна підготовка* дає уявлення про систему сучасного наукового знання, його культурно-просвітницьку, світоглядну, гностичну, прогностичну, праксеологічну функції, забезпечує історико-

філософський, онтологічний, феноменологічний, етичний та інші напрями рефлексивної роботи свідомості дослідника [1].

В аспекті досліджуваної проблеми вибудовування педагогічної технології відбувалося за різними рівнями по вертикалі і напрямками по горизонталі. У *вертикальній ієрархії* виділяються супідрядні класи освітніх технологій, адекватних рівням організаційних структур діяльності суб'єктів і об'єктів навчального процесу: *метатехнології*, що відображають соціально-педагогічний рівень; *макротехнології* відповідають загальнопедагогічному рівню; *мезотехнології* спрямовані на розв'язання окремих дидактичних, методичних, виховних завдань; *мікротехнології* – контактано-особистісний рівень (технології індивідуальної взаємодії, самовпливу). По *горизонталі* педагогічні технології представлені такими напрямками, які відображають науковий (концепцію дослідження), змістово-описовий (модель, опис змісту і методів досягнення очікуваного результату), процесуально-діяльнісний (цілепокладання, планування, організація діяльності суб'єктів і об'єктів науково-пізнавального процесу) її аспекти.

Таким чином, з огляду на сучасні тенденції (глобалізація, гуманізація, неперервність, інтенсифікація, міждисциплінарність, когерентність, когнітивна модальність) вищої педагогічної школи є доцільним створення на основі поліпарадигмального підходу модель формування НДК МВ у процесі професійної підготовки, в межах якої концентруються інваріантні і варіативні освітні стратегії і вибудовується як інтегративна єдність культурно-науково-освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Тушева В. В. Теоретико-методичні засади формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки: монографія / В. В. Тушева; УМО НАПН України. – Харків: Видавництво «Федорко», 2013. – 421 с.